

فصلنامه علمی-پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)
سال چهارم، شماره چهارم، (پیاپی ۱۵)، زمستان ۱۳۹۳
تاریخ وصول: ۱۳۹۳/۴/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۱۰/۷
صص: ۱۰۵-۱۲۸

بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی فعالیت در شرکت‌های تعاونی دامداری بر خانوارهای عضو: مطالعه موردی بخش سرولایت شهرستان نیشابور

جواد مکانیکی^{۱*}، نجمه سادات میرحسینی^۲، محمود فال سلیمان^۳

۱- دانشیار گروه جغرافیا دانشگاه بیرجند

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه بیرجند

۳- استادیار گروه جغرافیا دانشگاه بیرجند

چکیده

چنانچه در تاریخچه و مراحل تکوین تعاون و شرکت‌های تعاونی دقت شود می‌توان ملاحظه کرد که یکی از مهم‌ترین و بزرگ‌ترین انگیزه‌های بشری برای همکاری با یکدیگر وجود نیاز و منافع مشترک بوده است وجود این دو عامل (نیاز و منافع مشترک) هدف مشترکی را برای آن‌ها به وجود آورده است و آن هم عبارت از رفع نیاز از طریق تعاون و همکاری است. با توجه به اینکه اکثر کشورهای موفق در دنیا در اکثر زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی خود از تعاونی‌ها بهره برده‌اند می‌توان مشاهده کرد که تعاونی‌ها فقط در مسایل اقتصادی کاربرد ندارند. پژوهش حاضر به بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی فعالیت در شرکت‌های تعاونی دامداری بخش سرولایت شهرستان نیشابور پرداخته است. این پژوهش به لحاظ هدف از نوع تحقیقات کاربردی و بر مبنای ماهیت و روش از نوع تحقیقات توصیفی-تحلیلی است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه و مطالعه اسناد و مدارک بوده است. برای ارزیابی متغیرها، پرسشنامه محقق ساخته به کار گرفته شده است. برای احراز اطمینان از میزان اعتبار پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ و نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. با استفاده از روش تمام شماری همه اعضای سه شرکت تعاونی برای مطالعه انتخاب شدند و با توجه به متغیرهای وابسته تحقیق (اقتصاد خانوارهای روستایی عضو) و متغیرهای مستقل (تعاونی تولید) از آزمون‌های تک نمونه‌ای و دو نمونه‌ای وابسته به منظور بررسی تأثیر متغیرهای

مستقل مفروض بر متغیر وابسته در نظر گرفته شده است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که عضویت در تعاونی‌های دامداری در ایجاد اشتغال و افزایش درآمد و بهبود وضعیت اجتماعی و رفاهی روستاییان تأثیری نداشته و همچنین در این منطقه باعث توسعه‌ی روستایی نشده است.

واژه های کلیدی: تعاونی دامداری، اثرات اقتصادی و اجتماعی، اقتصاد روستایی، بخش سرولایت نیشابور.

مقدمه

امروز این اندیشه در ذهن سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان توسعه به وجود آمده است که بدون توجه به وضعیت روستاهای کشور و عدم ایجاد یک تحول و دگرگونی در ساختارهای اقتصادی و اجتماعی، توسعه ملی معنی و مفهومی نخواهد داشت.

به همین علت، نقش مهم تعاون در فرآیند توسعه جوامع نیز باید معطوف به توسعه اقتصادی و اجتماعی آن جوامع باشد. ویژگی‌های دیگر تعاونی‌ها از قبیل توسعه سیاسی و فرهنگی دارای اهمیت ثانوی هستند، هرچند که به نوبه خود بسیار مهم و اثرگذار در توسعه و زمینه و بستر رشد اقتصادی و اجتماعی جوامعند.

مهم‌ترین ویژگی کشورهای کمتر توسعه یافته و در حال توسعه پایین بودن تولید داخلی، سطح پایین اشتغال و وجود بیکاری آشکار و پنهان فراوان، توزیع نابرابر درآمدها و کمبود سرمایه است و کشاورزی به عنوان مهم‌ترین منبع اشتغال و درآمد و بهره‌وری پایین در بخش‌های مختلف اقتصادی است. یکی از مباحث مهم در بحث توسعه و به خصوص توسعه پایدار، بهره‌گیری مناسب و بهینه از توانایی‌های شرکت‌های تعاونی روستایی در جامعه روستایی است.

مفهوم تعاون به عنوان یک راه و روش زندگی اقتصادی و اجتماعی، بر مبنای نظریه خاصی بنا نشده است بلکه مبانی آن شامل مجموعه مفاهیمی همانند همیاری، عدم استثمار، توزیع عادلانه ثروت و درآمد کمک متقابل و ... می‌باشند. برخی کوشیده‌اند این مفاهیم و ارزش‌ها را در قالب تدوین اصولی چند در فعالیت‌های اقتصادی بکار گیرند. سازمان تعاونی را موسسه‌ای اقتصادی و متعلق به استفاده‌کنندگان از خدمات آن می‌دانند که توسط همین افراد و با نقشی مساوی اداره می‌گردد و سود حاصل از فعالیت آن نیز به نسبت بهره‌گیری از خدمات تعاونی بین آن‌ها توزیع می‌شود.

اینک به بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی فعالیت در شرکت‌های تعاونی دامداری در بخش سرولایت نیشابور بر خانوارهای عضو می‌پردازیم که می‌تواند گامی در جهت توسعه و رشد اقتصادی کشور عزیزمان باشد.

بیان مسئله

روستاییان با انجام فعالیت‌های حرفه‌ای بر اساس همکاری و تعاون می‌توانند کارایی و وضعیت اقتصادی خود را بهبود بخشند. در همین راستا، شرکت‌های تعاونی تولید نیز می‌توانند با رفع نارسایی‌ها، نقشی مهم در توسعه روستاها ایفا کنند (صدیقی، ۱۳۸۱: ۳۱۴). رسالت مهم شرکت‌های تعاونی عبارت است از ارتقای سطح دانش روستاییان و بهبود بهره‌وری منابع روستایی، جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه روستاییان به شهرها، و برقراری توسعه مناطق روستایی

است. بنابراین، تعاونی‌ها ابزاری مناسب برای همکاری مردم به شمار می‌روند و در رسیدن به توسعه پایدار نقشی مهم ایفا می‌کنند، به گونه‌ای که با همفکری مردم، می‌کوشند توانایی‌های آن‌ها را در راستای توسعه مناطق روستایی هدایت کنند (طاهرخانی، ۱۳۸۳: ۱۱۶). تعاونی‌ها بیشتر به برنامه‌ریزی بلندمدت می‌پردازند و از این رو، منافع خود را در بلندمدت جستجو می‌کنند (انوشیروانی، ۱۳۷۲: ۱۱۵). تعاونی‌های کشاورزی به عنوان سازمان‌هایی خودجوش و ناشی از حرکت درونی جامعه روستایی تعریف شده‌اند که باید بتوانند بدون کمک‌های دولت و تنها متکی به خود و همکاری و همیاری اعضای خود، موجب رشد و توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نیز توسعه و گسترش سازمان خود باشند.

یکی از مباحث مهم در بحث رشد اقتصادی و توسعه و به خصوص توسعه پایدار، بهره‌گیری مناسب و بهینه از توانایی‌های شرکت‌های تعاونی روستایی در جامعه روستایی است. بخش کشاورزی یکی از بخش‌های اقتصادی مهم است که به رغم فراهم نبودن برخی الزامات پایه‌ای، با توجه به شرایط موجود جهانی به ناگزیر باید برای مقابله با چالش اشتغال در کشور از آن مدد گرفت. در این راستا تشکیل تعاونی‌ها می‌تواند یکی از راهکارهای مهم در جهت ارتقای اقتصادی روستا و افزایش اشتغال در بخش کشاورزی باشد. نهاد تعاونی در ایران، دارای جایگاه قانونی بسیار والایی بوده و در اصول ۴۳ و ۴۴ قانون اساسی، تفکیک اقتصاد ملی به سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی مورد تاکید قرار گرفته است. با توجه به نقشی که تعاونی‌ها در بهبود نظام بهره‌برداری و همچنین افزایش درآمد و اشتغال، تأمین نیازهای اساسی و توزیع عادلانه امکانات می‌توانند داشته باشند؛ بررسی عملکرد این شرکت‌ها به منظور یافتن مشکلات و تجدید نظر در ساختار تعاونی‌ها ضروری می‌باشد.

گسترش رو به رشد تعاونی‌ها در جهان گویای این مسئله است که امروزه تعاونی‌ها می‌توانند با توان بیشتری حیات طبیعی، اقتصادی، و اجتماعی جوامع روستایی را تحت تأثیر قرار داده و موجبات توسعه پایدار را فراهم آورند.

در ایران و در استان خراسان رضوی به عنوان یکی از قطب‌های مهم کشاورزی کشور، تعاونی‌های تولید نقش غیر قابل انکاری در ساختار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع روستایی دارند؛ لذا بهره‌گیری از تمامی زمینه‌ها و ظرفیت‌های بالفعل این واحدهای اقتصادی، اجتماعی و شناخت دقیق مسائل و مشکلات و چالش‌های رو در روی آن‌ها و هدایت، حمایت و نظارت این سازمان‌های مردمی مسئله‌ای بسیار ضروری می‌باشد. با توجه به تاکید سیاست‌گذاران اقتصادی کشور بر لزوم استفاده بیشتر از بخش تعاونی و از طرفی لزوم توسعه متوازن مناطق مختلف کشور، اهمیت و نقش تأثیر گذار تعاونی به خوبی احساس می‌گردد.

بخش سروالایت منطقه‌ای کوهستانی است که دامداری یکی از فعالیت‌های عمده در این منطقه محسوب می‌شود و نقش تأثیر گذاری از نظر اقتصادی و اجتماعی بر خانوارهای این منطقه می‌گذارد و با توجه به اینکه تعاونی‌های تولید روستایی هم کارایی خاصی در منطقه دارند و تأثیر گذار هستند ضرورت می‌یابد که مورد مطالعه بیشتری قرار بگیرند.

حال سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود اینست که این تعاونی‌های تولیدی چه تأثیرات اقتصادی و اجتماعی بر خانوارهای روستایی می‌گذارد و چه راهبردها و راهکارهایی جهت توسعه و افزایش کارایی و ثمربخشی آن‌ها وجود دارد؟ با توجه به ویژگی‌های یادشده مطالعات و پژوهش‌های علمی در خصوص ارزیابی نقش اقتصادی و اجتماعی این تعاونی‌ها اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند.

تحقیق حاضر با توجه به این ضرورت‌ها و به منظور اهداف زیر انجام می‌شود:

بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی شرکت‌های تعاونی دامداری بر خانوارهای روستایی و تعیین میزان تأثیر متغیر مستقل (شرکت‌های تعاونی دامداری) بر متغیر وابسته (اقتصاد خانوارهای روستایی عضو) است و به دنبال اهداف فرعی چون بررسی توان اشتغال‌زایی شرکت‌های تعاونی دامداری، بررسی تأثیر فعالیت در این تعاونی‌ها بر افزایش درآمد خانوارهای روستایی، بررسی تأثیر فعالیت در این تعاونی‌ها در کاهش هزینه‌های تولید خانوارهای روستایی، بررسی تأثیر فعالیت در این تعاونی‌ها در کاهش هزینه‌های خانوارهای روستایی، بررسی تأثیر فعالیت در این تعاونی‌ها در بهبود وضعیت اجتماعی خانوارهای روستایی می‌باشد.

مفاهیم دیدگاه‌ها و مبانی نظری

تاریخچه تعاونی‌ها به شکل بارز بیان‌کننده تأثیر تعاونی‌ها در روند توسعه همه‌جانبه می‌باشد. بدینسان، به بررسی نظریات تعاونی‌ها پرداخته شده است.

توسعه روستایی:

توسعه روستایی مفهومی جامع و چندبعدی است که در برگیرنده رشد کشاورزی و فعالیت‌های وابسته به آن (صنایع دستی و صنایع روستایی)، زیربنای اقتصادی، اجتماعی، خدمات اجتماعی و تسهیلات مربوط و مهم‌تر از همه توسعه منابع انسانی در مناطق روستایی می‌باشد. البته توسعه روستایی صرفاً به معنای توسعه کشاورزی نیست و همچنین بخشی از رفاه اجتماعی نیست که با تأمین مالی مناطق روستایی و رفع نیازهای اولیه و اساسی انسان مرتفع گردد، بلکه طیف وسیعی از فعالیت‌های گوناگون انسانی را شامل می‌گردد که به استقلال فکری و عملی و از میان برداشتن ناتوانی‌های ساختاری مردم کمک می‌کند. به این ترتیب، منظور و هدف توسعه روستایی بسیار گسترده است (زیاری، ۱۳۸۰: ۶۲).

تعاون و تعاونی:

تعاون در مفهوم خاص خود، نوعی همکاری و مشارکت افراد برای ایجاد یک سازمان اقتصادی با قبول اصولی است که سودآوری و بهره‌کشی از فرد را طرد می‌کند و هدف اصلی آن، جمع‌ارزش انسانی و اخلاقی با هدف‌های اقتصادی است (نامغ، ۱۳۷۷: ۱۸).

همچنین بر اساس بیانیه هویت تعاون که در کنگره اتحادیه بین المللی در سال ۱۹۹۵ به تصویب اعضا رسید؛ تعاونی اجتماع مستقل از افرادی است که به منظور تأمین نیازها و اهداف مشترک اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود از طریق اداره و مدیریت دموکراتیک موسسه ای با مالکیت مشاع با همدیگر به نحو اختیاری توافق کرده اند (بیات، ۱۳۸۶: ۷۹).

شرکت تعاونی تولید روستایی:

بر اساس بیانیه هویت تعاون که در کنگره اتحادیه بین المللی در سال ۱۹۹۵ به تصویب اعضا رسید؛ تعاونی اجتماع مستقل از افرادی است که به منظور تأمین نیازها و اهداف مشترک اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود از طریق اداره و مدیریت دموکراتیک موسسه ای با مالکیت مشاع با همدیگر به نحو اختیاری توافق کرده اند (بیات، ۱۳۸۶: ۷۹).

نظریه های تعاونی:

هدف نظریه های تعاونی این است که مدل هایی که در فهمیدن چگونگی کار تعاونی ها کمک می کند یا پتانسیل هایی که می تواند در دنیای واقعی عمل کند را توسعه دهد. هدف نهایی چنین مدل ها و تئوری ها، کمک رسانی مدیران شرکت تعاونی، کارکنان و سایر افراد، در ایجاد سیاست عمومی نسبت به تعاونی ها در فرایند حل مسئله است. افراد و اندیشمندان بی شماری با اندیشه سازنده ی خویش به تکامل نهضت تعاونی کمک کرده اند. شماری از این اندیشمندان و نظریات آن ها به شرح زیر است:

کلود هانری سن سیمون^۱ (۱۷۶۰ - ۱۸۲۵)

او عقیده داشت که هرگاه پایه همکاری و تعاون سست شود فساد و تباهی رشد کرده و قوت گرفته و بشریت به طرف سقوط کشانیده خواهد شد. سن سیمون معتقد بود استعداد افراد و نیازهای آنان متفاوت است و لذا می - بایست هرکس را متناسب با لیاقتش و استفاده ای که به جامعه می رساند ارزیابی کرد و برایش ارزش قائل شد (طالب، ۱۳۷۶: ۳۵).

او عقیده داشت حکومت باید بدست مولدین ثروت جامعه یعنی کارگران و کشاورزان باشد و چون همه مردم را در شرایط مساوی می خواست با وراثت مخالف بود (بهرامی، ۱۳۵۴: ۶).

رابرت آون^۲ (۱۸۵۸ - ۱۷۷۱)

رابرت آون سهام عمده ای در یک کارخانه بدست آورد. با مطالعه وضع زندگی کارگران کارخانه اش به رقت آمد و برای نجات طبقات محروم فلسفه شرکت های تعاونی را ارائه داد به طوری که می توان او را پدر علم تعاون نامید.

1 claud Henri saint simon

2 Rubber town

وی عقیده داشت که نظریه مالتوس درباره افزایش جمعیت جهان بیش از قدرت مایحتاج صحیح نیست و با تعاون می‌توان برای تمام مردم روی زمین غذا تهیه کرد (بهرامی، ۱۳۵۴: ۷). او در پیشاپیش نهضت‌های کارگری گام برداشت و به کارگران آموخت که چگونه حق خود را بگیرند. او برخلاف بنیان‌گذاران راجدیل معتقد بود که تنها مشکل توزیع نیست که می‌بایستی حل شود، بلکه باید فرهنگ و شکل تولید نیز دگرگون گردد تا سعادت واقعی جامعه بشریت امکان‌پذیر شده و انسان به مقام والای خود برسد (نامغ، ۱۳۷۷: ۲۳).

فلیپ بوشه^۱ (۱۷۹۶-۱۸۶۱)

فلیپ بوشه در مورد بحران‌های اقتصادی و جلوگیری از بروز آن‌ها، به ارتباط نزدیک دو طبقه تولید کننده و مصرف کننده معتقد بود. بوشه را بانی شرکت‌های تعاونی تولید کارگری می‌دانند و او در سال ۱۸۳۱ طرح معروف خود را منتشر کرد (طالب، ۱۳۷۶: ۳۸).

وی اصول زیر را برای تعاونی تولید پیشنهاد کرد:

۱- در شرکت‌های تعاونی تولید اداره شرکت توسط کارگران صورت گرفته و دو نفر نماینده منتخب، صاحبان امضای مجاز شرکت می‌باشند.

۲- اعضاء طبق قرار داد منعقد به نسبت تخصص و مهارت شغلی دستمزد دریافت می‌کنند.

۳- از درآمد شرکت، دستمزد کارگران عضو پرداخته می‌شود و مابقی (سود خالص) به دو قسمت تقسیم می‌گردد با بیست درصد از آن برای تشکیل سرمایه و یا ازدیاد سرمایه به حساب مخصوص واریز می‌شود و بقیه مبلغ یا صرف کمک‌های مختلف شده و یا بین شرکا به نسبت کارشان تقسیم می‌گردد.

۴- استخدام کارگران غیر عضو ممنوع می‌باشد و اگر استخدام چنین کارگرانی برای ادامه کار شرکت لازم باشد مدت آن باید محدود بوده و از دوازده ماه تجاوز نکند و پس از انقضاء مدت قرار داد کار چنانچه امور شرکت توسعه پیدا کند باید ترتیبی داده شود که کارگران مورد نیاز به عضویت درآیند (منبع پیشین: ۴۰)

ویلیام کینگ^۲ (۱۷۸۶-۱۸۶۵)

او مثل اون به تعاون اعتقاد داشت و سعی کرد شکل ساده و عملی از همکاری‌های اقتصادی و اجتماعی در قالب تعاونی مصرف را به جامعه معرفی کند. او نشریه ماهانه‌ای را که تعاونگر نام داشت تاسیس کرد و به زبانی قابل فهم محافل کارگری، مسائل تعاونی را با آن‌ها در میان می‌گذاشت. (طالب، ۱۳۷۶: ۵۷)

کینگ می‌گوید: غرض از تشکیل شرکت‌های تعاونی، تغییر نظام اقتصادی جامعه‌ی بشری می‌باشد، به نحوی که از صورت غیرعادلانه خارج شود و انسان به مقامی برسد که فضیلت اخلاقی بر کلیه شئون زندگی او حکومت کرده، حس خودخواهی و خودپسندی افراد از بین برود تا یک نظام اقتصادی و اجتماعی که بر پایه همکاری و نفع عمومی استوار می‌باشد به وجود آید. (نظام شهیدی و علیزاده اقدم، ۱۳۷۸: ۷).

1 Philip bouchez

2. William king

شارل فوریه^۱ (۱۸۳۷-۱۷۷۲)

فوریه به حق پدر نهضت تعاونی است و اندیشه‌های بلند او در رشد و گسترش این جنبش اثر زیادی داشته است. او بنیان‌گذار فالانستر می‌باشد که بدین ترتیب، یک سازمان بزرگ کشاورزی به وجود می‌آید و کشاورزان در کشتزار یگانه‌ای به طور جمعی با هم کار می‌کردند و فعالیت‌های عمده آنان فرآورده‌های کشاورزی، صنایع دستی و حرفه ای بود (نامغ، ۱۳۷۷: ۲۴). شارل فوریه از بنیان‌فکر ایجاد تعاونی‌های تولید محسوب می‌شود، برای حذف واسطه ایجاد تعاونی‌های مصرف و همکاری نزدیک بین تعاونی‌های تولید و مصرف را توصیه می‌کرد. فوریه معتقد بود که برای حذف واسطه‌ها باید سازمانی نیمه دولتی برای توزیع محصولات تولیدی ایجاد گردد. از نظر او این سازمان باید اجناس و کالاهای مصرفی را مستقیماً از تولید کننده خریداری و به نسبت تعیین شده بین افراد جامعه توزیع نماید وی شهرداری‌ها را موظف به دخالت در امور توزیع خواربار می‌دانست (نظام شهیدی و علیزاده اقدام، ۱۳۷۸: ۷).

ژوزف پرودن^۲

پرودن تحت تأثیر زندگی سخت و محرومیت‌های کارگران قرار گرفته بود، سعی داشت راه حل مناسبی را برای رفع مشکلات اقتصادی و اجتماعی آن‌ها پیدا کند. او معتقد بود: باید مساوات اجتماعی را نه در سیستم اشتراکی، نه در استبداد یا هرج و مرج، بلکه در آزادی مبتنی بر نظم و قانون جستجو کنیم. وقتی به این هدف نایل شدیم راه گذار به دنیای بهتر را خواهیم داشت. پرودن قوام و دوام هر حکومتی را موقوف به وجود تعاون و همکاری بین افراد می‌داند؛ لذا از اصل همبستگی و تعاون جانب‌داری می‌نماید (طالب، ۱۳۷۶: ۴۶)

او مخالف سود سهام یا بهره پول بود، ولی بعداً متوجه شد که بدون آن نمی‌توان افراد را برای سرمایه‌گذاری جلب کرد.

برای توجیه عقیده خود نظریه زیر را بیان نمود:

- سود سرمایه‌ی محدود را موقتاً قبول کرد با این عقیده که با اشاعه روح همکاری به تدریج سیستم رباخواری برای همیشه از صحنه‌ی فعالیت‌های اقتصادی بشر حذف گردد.
- بانک‌های دولتی اعتبارات کافی بدون بهره در اختیار متقاضیان قرار دهند، ولی واقعیت این است که بانک‌ها نیز برای تأمین هزینه خود باید بهره‌ای دریافت کنند (نظام شهیدی و علیزاده اقدام، ۱۳۷۸: ۶).

نظریه لویی بلان^۳ (۱۸۸۲-۱۸۱۱)

وی بر این باور است که مالکیت و رقابت هر دو باید نکوهش گردد. زیرا، رقابت، کارفرما را مجبور می‌کند تا

1. Charles fouri
2. Joseph Proudhon
3. Lui belan

جهت کاهش هزینه‌ی تولید، دستمزد کارگران را کم کرده، ماشین را جایگزین آنان نماید. چنین رخدادی سبب تعطیلی کارخانه‌های کوچک شده و رقابت را نیز به تدریج از بین می‌برد. در نتیجه شرایط انحصاری به وجود خواهد آمد. جمله معروف «رقابت قاتل رقابت است» از گفته‌های لویی بلان می‌باشد. وی تاسیس کارگاه‌های ملی را که همان شرکت‌های تعاونی تولید بوده به جای رقابت پیشنهاد می‌کند. سرمایه این کارگاه‌ها به دولت تعلق داشته و مقررات کار آن‌ها نیز به وسیله دولت وضع می‌شود. اما، سود از این کارگاه‌ها باید به سه قسمت به ترتیب زیر تقسیم گردد:

- قسمت اول به عنوان سهم کارگران و منافع کارگاه‌ها به دستمزدها اضافه می‌شود.
- قسمت دوم به عنوان بیمه بیکاری و جبران تصادفات جانی کارگران منظور می‌گردد.
- قسمت سوم نیز برای خرید وسایل کار برای اعضای جدید تعاونی اختصاص می‌یابد. (شکیبا-مقدم، ۱۳۸۰: ۲۱)

نظریه هوراس پلانکت^۱ (۱۹۳۲-۱۸۵۴)

- در دوره وی مشکلات اقتصادی مردم ایرلند توجه پلانکت را به خود جلب کرد.
- وی برای رفع این مشکلات تلاش خود را در راه تحقیق هدف‌های زیر متمرکز کرد:
 - کشاورزان باید مالک زمین‌های بیشتری شوند.
 - بازاریابی بیشتر برای تعاونی‌ها
 - کارکنان تعاونی‌ها باید با صلاحیت شده و آزموده‌تر شوند.
 - اعطای اعتبارهای کوتاه مدت با شرایط مناسب به کشاورزان
 - آموزش کشاورزی باید بهتر و به نحو صحیحی اجرا گردد (منبع پیشین: ۲۳).

پیشینه تحقیق

تعاونی‌های تولید از جنبه‌های اقتصادی و اجتماعی در کمک به فرایند تولید نقش سازنده‌ای ایفا می‌کنند. در این زمینه مطالعات مختلف انجام شده که برخی از آن‌ها گویای نقش مثبت تعاونی‌های تولید روستایی بوده‌اند و برخی دیگر نشان دهنده نقش و عملکرد نامناسب این شرکت‌ها بوده است که در ذیل به نمونه‌هایی از آن‌ها اشاره می‌کنیم.

بنین^۲ (۲۰۱۰)، در مطالعاتی که در بنگلادش انجام داده به این نتیجه رسید که تعاونی‌های تولیدی از بزرگ‌ترین کارفرمایان اقتصادی محسوب می‌شوند. تعاونی‌ها از جایگاهی مناسب برای جذب افراد فقیر بومی در عرصه‌های مختلف فعالیت‌های اقتصادی برخوردارند. گسترش سرمایه‌گذاری و منابع انسانی در استفاده بهینه از اقتصاد

1. Horace Plunkett
2. Benin

کشاورزی، کمک به اقتصاد روستا، ایجاد اشتغال پایدار در نواحی روستایی، جلوگیری از مهاجرت روستاییان، و ایجاد زمینه های ماندگاری در روستاها از جمله دستاوردهای تشکیل تعاونی ها در بنگلادش است.

راجرز^۱ (۱۹۹۷)، در تحقیق خود به این نتیجه رسیده که تعاونی ها با وجود موفقیت در عرصه تولید، نتوانسته اند در

زمینه

خرید محصول و عرضه به موقع خدمات مورد نیاز روستاییان، جایگزین پیله واران شوند. پیشنهاد این محققان این است که مدیریت تعاونی ها به دست افراد متخصص سپرده شده و نحوه و اعطای وام با نیازهای حقیقی روستاییان تنظیم شود.

نجفی (۱۳۸۴)، در مقاله خود تحت عنوان «بررسی امکانات توسعه خدمات بازاریابی شرکت های تعاونی روستایی در ایران»، به منظور بررسی عملکرد تعاونی های روستایی در زمینه بازاریابی محصولات کشاورزی، اقدام به تکمیل پرسشنامه ای در ۱۵۹ شرکت تعاونی روستایی کرده است. نتایج این نظرسنجی نشان می دهد که اعضای تعاونی در رابطه با فروش محصول در بازار با مشکلات زیادی مانند قیمت پایین و عدم ثبات قیمت ها، بالا بودن هزینه حمل و نقل، عدم اطلاع کشاورز از وضعیت بازار، افت بیش از اندازه و عدم دریافت به موقع بهای محصول روبرو هستند.

شرکت مهندسین مشاور یکم (۱۳۷۷)، در تحقیقی با عنوان «طرح جامع احیا و توسعه کشاورزی و منابع طبیعی حوزه های آبخیز کویر سیاه کوه، ریگ زرین یزد و بخش خور و بیابانک شهرستان نائین» به بررسی شرکت های تعاونی روستایی در دو زمینه اهداف اقتصادی و اجتماعی پرداخته که بر اساس آن، اهداف اقتصادی عبارتند از خرید محصولات کشاورزی، ایجاد تسهیلات اعتباری، تأمین و توزیع ماشین آلات و لوازم یدکی کشاورزی، تأمین نهاده های کشاورزی، و ارزیابی عملکرد مالی (ارزیابی میزان سودآوری شرکت ها) و اهداف اجتماعی نیز توزیع کالاهای کوپنی را شامل می شود. در پایان مطالعه پژوهشی این مرکز، بیشتر تعاونی های مورد بررسی به لحاظ اهداف اقتصادی و اجتماعی ناموفق ارزیابی شده و اصلاحات ساختار درونی تعاونی ها، روابط شبکه با سازمان تعاون روستایی و روابط دولت با سازمان و نیز افزایش حمایت از شبکه، در قالب پیشنهادهایی برای اصلاح ساختار و بهبود روش ها در تعاونی های روستایی عنوان شده اند.

سؤال ها و فرضیه ها

سؤالاتی که در این پژوهش درصدد پاسخ دادن به آن ها می باشیم در ذیل آمده است:

- فعالیت در شرکت های تعاونی دامداری چه تأثیری بر درآمد و اشتغال خانوارهای عضو دارد؟
- فعالیت در شرکت های تعاونی دامداری چه تأثیری بر وضعیت اجتماعی خانوارهای عضو دارد؟
- فعالیت در شرکت های تعاونی دامداری چه تأثیری بر وضعیت شاخص های رفاهی خانوارهای عضو دارد؟

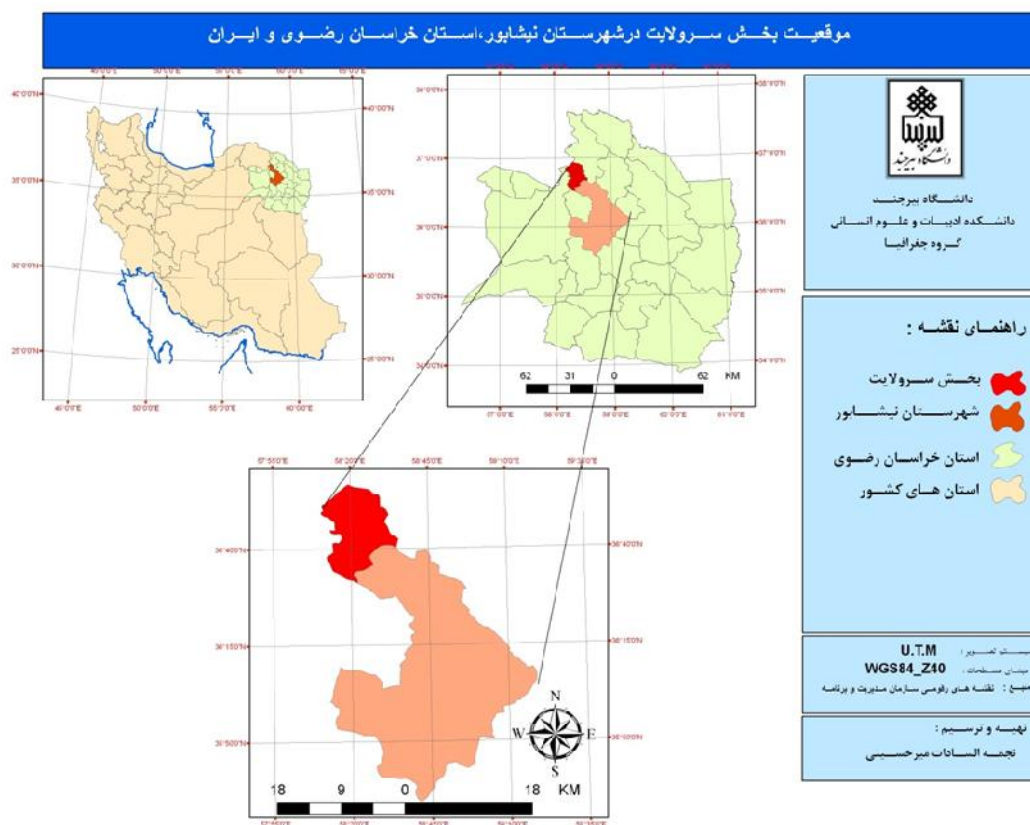
که بر اساس این سؤالات فرضیات زیر مطرح است:

- فعالیت در شرکت‌های تعاونی باعث افزایش درآمد و اشتغال خانوارهای عضو شده است.
- فعالیت در شرکت‌های تعاونی باعث بهبود وضعیت اجتماعی خانوارهای عضو شده است.
- فعالیت در شرکت‌های تعاونی باعث بهبود شاخص‌های رفاهی خانوارهای عضو شده است.

محدوده مورد مطالعه

شهرستان نیشابور در استان خراسان رضوی واقع شده است و با وسعت ۶۷۶۳/۱۴ کیلومتر مربع در فاصله ۱۲۰ کیلومتری از مرکز استان در مدارهای ۵۸ درجه تا ۵۹ درجه و ۱۷ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ و ۳۵ درجه و ۴۱ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۵۱ دقیقه عرض شمالی قرار دارد. این شهرستان دارای ۴ بخش، ۷ شهر، ۱۳ دهستان، ۴۳۱ روستای دارای سکنه با جمعیت ۴۳۳۱۰۵ نفر می‌باشد که ۶۲ درصد جمعیت در شهر و ۳۸ درصد در روستاها ساکن می‌باشند. بخش سرولایت یکی از بخش‌های چهارگانه شهرستان نیشابور است که در شمال غربی نیشابور واقع شده است و در مدارهای ۵۸ درجه و ۴۰ دقیقه تا ۵۸ درجه و ۱۰ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ و ۳۶ درجه و ۵۳ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۳۱ دقیقه عرض شمالی قرار دارد و دارای دو دهستان به نام‌های سرولایت و برزنون است. سرولایت از شمال و شرق به بخش مرکزی شهرستان قوچان و از جنوب به بخش مرکزی شهرستان نیشابور محدود می‌گردد. در قسمتی از جنوب با بخش طاغنکوه شهرستان فیروزه همسایه است. بخش سرولایت از غرب به بخش خوشاب شهرستان سبزوار منتهی می‌گردد و از شمال غربی با شهرستان فاروج در خراسان شمالی همسایگی دارد.

سرولایت منطقه‌ایی کوهستانی می‌باشد که بین محدوده مرزی دو رشته کوه مهم خراسان یعنی بینالود و آلاداغ قرار گرفته است. در شرق آن کوه‌های بینالود و در غرب و شمال غرب آن قسمتی کوچک از رشته کوه آلاداغ واقع شده است. در تقسیمات جدید کشوری تقریباً تمام رشته کوه آلاداغ در خراسان شمالی قرار گرفته است. به دلیل همین کوهستانی بودن آب و هوای آن در تابستان معتدل و در زمستان سرد و برف گیر است. بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۰ جمعیت این بخش ۱۷۴۴۵ نفر بوده است. (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۳).

شکل ۱: موقعیت شهرستان نیشابور در استان و کشور

منبع: سازمان مدیریت و برنامه ریزی

سه شرکت تعاونی دامداری در این بخش مشغول به فعالیت هستند.

- تعاونی کشاورزی و دامداری ارغوان کلیدر: عمده فعالیت این شرکت دامداری شیری می باشد، در سال ۱۳۸۹ تاسیس شده است، که سرمایه اولیه این شرکت ۱۰۵۰۰ هزار ریال بوده و تعداد سهام اولیه این شرکت ۲۱ سهم بوده که ارزش اسمی هر سهم اولیه ۵۰۰۰۰۰۰ هزار ریال بوده است. تعداد اعضای این شرکت ۷ نفر می باشد که از این تعداد ۳ نفر زن و ۴ نفر مرد می باشند.

- تعاونی دامداران برزنون: عمده فعالیت این شرکت ارائه خدمات به دامداران تأمین مواد ایجاد کلینیک و غیره می باشد، در سال ۱۳۷۸ تاسیس شده است، که سرمایه اولیه این شرکت ۱۵۰۰۰ هزار ریال بوده و تعداد سهام اولیه این شرکت ۵۰ سهم بوده که ارزش اسمی هر سهم اولیه ۳۰۰۰۰۰۰ ریال بوده است. تعداد اعضای این شرکت ۵۰ نفر می باشد که تمام این اعضا مرد می باشند.

- شرکت تعاونی دامداران سرولایت: عمده فعالیت این شرکت جمع آوری شیر و تأمین علوفه و خوراک می باشد، در سال ۱۳۷۸ تاسیس شده است، که سرمایه اولیه این شرکت ۱۲۰۰۰ هزار ریال بوده و تعداد سهام اولیه

این شرکت ۴۰ سهم بوده که ارزش اسمی هر سهم اولیه ۳۰۰۰۰۰۰ ریال بوده است. تعداد اعضای این شرکت ۲۵۰ نفر می‌باشد که تمام این اعضا مرد می‌باشند.

روش شناسی تحقیق

محور پژوهش حاضر بر پایه‌ی روش تحقیق، توصیفی- تحلیلی می‌باشد و به لحاظ هدف، کاربردی و گذشته‌نگر است.

چون نتایج آن برای بهره‌برداران و دست‌اندرکاران امر قابل استفاده می‌باشد. برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز و سوابق مطالعاتی از روش کتابخانه‌ای و میدانی هم استفاده شده است. جامعه مورد مطالعه در این پژوهش اعضای شرکت تعاونی دامداری بخش سرولایت شهرستان نیشابور است که در آن ۳۰۷ نفر عضو می‌باشند. این تعاونی‌ها در روستای کلیدر، روستای برزنون و کلاته محمدجان مستقر می‌باشند؛ و به دلیل اینکه در این پژوهش از تمام شماری استفاده شده است ما از تمام اعضای این سه شرکت تعاونی تحقیق به عمل آوردیم.

روش و ابزار گردآوری اطلاعات

روش گردآوری: روش گردآوری اطلاعات یک روش ترکیبی بوده است تا اینکه صحت نتایج و اهداف پژوهش و تحلیل‌های انجام گرفته با اصول علمی رابطه منطقی داشته باشد. بنابراین پژوهشگر چند روش کاملاً متمایز اما با یک هدف را به عنوان شیوه خاص به منظور غنای مطلب استفاده کرده است، به طوری که روش پرسشنامه‌ای محور و روش‌های دیگر مکمل بوده‌اند.

۱- روش کتابخانه‌ای: از این روش به منظور دستیابی مبانی کلی پژوهش استفاده گردیده است. ابزارهای مورد استفاده در این روش، تهیه فیش برای گردآوری اطلاعات بوده است.

۲- روش میدانی: روش مطالعات میدانی (مشاهده، مصاحبه و مراجعه حضوری) جهت تکمیل پرسشنامه استفاده شده است.

ابزار گردآوری: گردآوری اطلاعات با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته، فیش برداری موضوعی، تهیه جداول برای استخراج داده‌های آماری و نقشه صورت گرفته است. پرسشنامه مورد نظر بر اساس فرضیات و اهداف تحقیق تنظیم شده است که به طور کلی حاوی سؤالاتی در خصوص تأثیر تعاونی تولید دامداری از نظر اقتصادی و اجتماعی بر خانوار عضو بخش سرولایت می‌باشد. بخش‌های مختلف پرسشنامه به صورت زیر می‌باشد:

الف: قسمت الف پرسشنامه مربوط به مشخصات فردی افراد و سؤالاتی در مورد برخی مسائل مرتبط با دامداریشان

ب: قسمت ب پرسشنامه شامل جدولی مربوط به تأثیر تعاونی‌های دامداری بر افزایش درآمد و اشتغال خانوارهای عضو

ج: قسمت ج پرسشنامه شامل جدولی مربوط به تأثیر تعاونی‌های دامداری بر بهبود وضعیت اجتماعی خانوارهای عضو

د: قسمت د پرسشنامه شامل جدولی مربوط به تأثیر تعاونی‌های دامداری بر بهبود شاخص‌های رفاهی خانوارهای عضو.

آزمون روایی و پایایی:

روایی عبارت از میزان انطباق مشاهدات و پرسش‌های تحقیق با هدف اصلی پژوهش می‌باشد (ازکیا و دربان آستانه، ۱۳۸۲: ۵۰۰). روایی پرسشنامه این تحقیق با استفاده از نظرات اساتید محترم رشته جغرافیا مورد تایید قرار گرفت.

اصطلاح پایایی عبارت است از: ثبات اندازه‌ها در دفعات اندازه‌گیری (ازکیا و دربان آستانه، ۱۳۸۲: ۵۱۵). برای تعیین و محاسبه ضریب پایایی شیوه‌های مختلفی به کار برده می‌شود که معروف‌ترین و رایج‌ترین آن‌ها روش آلفای کرونباخ^۱ است (مؤمنی و فعال قیومی، ۱۳۸۹: ۲۰۸). برای تعیین اعتبار پرسشنامه، تعداد ۳۰ پرسشنامه بین سرپرستان خانوارهای روستایی توزیع گردید و ضریب آلفای کرونباخ برای بندهای مختلف پرسشنامه به شرح جدول ذیل محاسبه گردید.

جدول ۱- ضریب آلفای کرونباخ برای بخش‌های مختلف پرسشنامه

بخش‌های مختلف پرسشنامه	تعداد سؤالات	مقدار ضریب آلفای کرونباخ
تأثیر شرکت تعاونی دامداری بر افزایش درآمد و اشتغال خانوارهای عضو	۱۸	۰/۹۱۸
تأثیر شرکت تعاونی دامداری بر بهبود وضعیت اجتماعی خانوارهای عضو	۲۱	۰/۸۷۹
تأثیر شرکت تعاونی دامداری بر بهبود شاخص‌های رفاهی خانوارهای عضو	۱۰	۰/۸۹۰

منبع: یافته‌های تحقیق.

متغیرهای تحقیق

در این تحقیق ۳۰۷ پرسشنامه توسط اعضای تعاونی‌های تولید کشاورزی منطقه مورد مطالعه تکمیل گردیده و پس از جمع‌آوری اطلاعات، کار استخراج و تجزیه و تحلیل این اطلاعات با استفاده از نرم افزار spss انجام شده است. متغیرهای مورد بررسی تحقیق به همراه مقیاس‌هایشان در جدول ذیل بیان شده است. لازم به ذکر است که متغیرهای ۲ و ۳ و ۴ از متوسط پاسخ‌های داده شده به سؤالات مربوطه در پرسشنامه، به دست آمده است که هر یک از این سؤالات در پرسشنامه دارای مقیاس رتبه‌ای (شبه فاصله‌ای) می‌باشند.

1. Cronbach's Alpha

جدول ۲- متغیرهای تحقیق

تعداد سؤالات	مقیاس اندازه‌گیری متغیرها	متغیرها
۱۴	اسمی و کمی	ویژگی‌های فردی
۱۸	شبه فاصله‌ای	تأثیر شرکت تعاونی دامداری بر افزایش درآمد و اشتغال خانوارهای عضو
۲۱	شبه فاصله‌ای	تأثیر شرکت تعاونی دامداری بر بهبود وضعیت اجتماعی خانوارهای عضو
۵	شبه فاصله‌ای	تأثیر شرکت تعاونی دامداری بر بهبود شاخص‌های رفاهی خانوارهای عضو

منبع: یافته‌های تحقیق

یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری مطلوب، حاصل تجزیه و تحلیل دقیق اطلاعاتی است که بر مبنای سؤال اصلی تحقیق گردآوری شده است. بنابراین تجزیه و تحلیل اطلاعات به عنوان بخشی از فرآیند روش تحقیق علمی، یکی از پایه‌های اصلی هر مطالعه و بررسی است. هدف از تجزیه و تحلیل، درآوردن داده‌ها به شکل قابل فهم و قابل تفسیر است. در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از روش‌های آماری استفاده می‌کنیم.

اطلاعات گردآوری شده از پرسشنامه ۳۰۷ نفر از اعضای شرکت‌های تعاونی دامداری بخش سرولایت شهرستان نیشابور که به صورت تمام شماری بوده است با استفاده از نرم افزار spss تحلیل شد. ابتدا ویژگی‌های فردی از طریق آمار توصیفی تفسیر شد. در پی انجام آمار توصیفی، نتایج پرسشگری از مردم نشان داد که بیشترین افرادی که در پژوهش حاضر عضو شرکت‌های تعاونی دامداری بخش سرولایت شهرستان نیشابور بوده‌اند، متعلق به گروه سنی ۵۱ تا ۶۱ سال بوده‌اند که ۲۴٪ را به خود اختصاص داده‌اند و ۹۷/۵٪ اعضا را مردان تشکیل می‌دهند و ۲/۵٪ زنان می‌باشند. بیشترین فراوانی (۳۱٪) مربوط به سابقه دامداری در بین اعضاء تعاونی‌ها بین ۲۱ تا ۳۱ سال می‌باشد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد سطح تحصیلات اکثریت اعضاء تعاونی‌ها باسواد (۶۷٪)، ۴۲٪ آن‌ها ابتدایی، ۱۶/۶٪ آن‌ها سیکل، ۶/۵٪ آن‌ها دیپلم، ۰/۳٪ آن‌ها فوق دیپلم، ۱/۶٪ آن‌ها لیسانس و بالاتر بوده‌اند که بیانگر این است که بیشتر افرادی که عضو تعاونی‌ها بوده‌اند دارای تحصیلات ابتدایی هستند. بر اساس یافته‌های تحقیق مقدار سهام اولیه ۴٪ از افراد مورد بررسی کمتر از ۳۰ سهم بوده است و ۹۵/۵٪ از اعضا بین ۳۰ تا ۶۰ سهم داشته‌اند و ۰/۵٪ از اعضا ۶۰ تا ۱۰۰ سهم داشته‌اند که این نتیجه را می‌گیریم که اکثر افراد هنگام عضویت سهام زیادی برای خود در نظر نگرفته که می‌تواند به درآمد کم روستاییان مربوط شود. در طول عضویت نیز سهام زیادی به آن‌ها اضافه نشده است. بر اساس یافته‌های تحقیق ۷۴٪ تعداد دام قبل از عضویت کمتر از ۵۰ رأس بوده که بعد از عضویت به ۷۸ رأس رسیده است که این نتیجه را می‌گیریم که اکثر افراد بعد از عضویت تعداد دامشان کمتر شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که افراد قبل از عضویت در شرکت، ۹۵/۵ درصد دامداری، ۳۳٪ باغداری، ۹۷٪ زراعت، ۱۱٪ صنایع دستی، ۴/۵٪ مشاغل

خدماتی و ۲٪ سایر فعالیتها را انجام می دادند و بعد از عضویت، ۸۴/۵٪ دامداری، ۳۴٪ باغداری، ۹۷٪ زراعت، ۰/۵٪ صنایع دستی، ۶/۵٪ مشاغل خدماتی و ۰/۵٪ سایر فعالیتها را انجام می دهد که نشانگر این است اکثر افراد بعد از عضویت در شرکت فعالیت های دامداری آنها کاهش پیدا کرده است.

آزمون فرضیات

فرضیه اول:

جدول زیر، نتایج بررسی پاسخ های افراد بر تأثیر تعاونی های دامداری بر افزایش درآمد و اشتغال خانوارهای عضو نشان می دهد، برای بررسی دقیق این آزمون ابتدا تأثیر شرکت های تعاونی دامداری بر جنبه های مختلف افزایش درآمد و اشتغال به طور جداگانه بررسی گردید و سپس تأثیر آن را به طور کلی مورد ارزیابی قرار می دهیم.

تأثیر تعاونی های دامداری بر افزایش درآمد، ایجاد اشتغال جانبی، افزایش اشتغال، سرمایه تعاونی تا چه حد پاسخگوی نیاز اعضاء، افزایش فعالیت دامداری، افزایش اشتغال دائم، افزایش اشتغال پاره وقت، ایجاد سود در چند سال گذشته، تأمین امکانات مورد نیاز، کاهش هزینه ها، موفقیت در استفاده از اعضاء، موفقیت در سرمایه گذاری، رضایت از تعاونی در زمینه اشتغال، افزایش انگیزه برای دامداری، امنیت شغلی، ایجاد پس انداز ماهیانه، ایجاد پس انداز سالیانه، کاهش هزینه های تولید کم بوده است.

جدول ۳- نتایج آزمون t تک نمونه ای مربوط به بررسی تأثیر تعاونی های دامداری بر افزایش درآمد و اشتغال

خانوارهای عضو

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	درجه آزادی	مقدار آماره آزمون	P-value
تأثیر تعاونی های دامداری بر افزایش درآمد	۱/۸۷	۰/۷۳	۳۰۶	-۲۶/۶۳	۰/۰۰۰
تأثیر تعاونی های دامداری بر ایجاد اشتغال جانبی	۱/۷۴	۰/۷۰۴	۳۰۶	-۳۱/۱۲۸	۰/۰۰۰
تأثیر تعاونی های دامداری بر افزایش اشتغال	۱/۶۹	۰/۷۴	۳۰۶	-۳۰/۷۷۶	۰/۰۰۰
تأثیر تعاونی های دامداری بر اینکه سرمایه تعاونی تا چه حد پاسخگوی نیاز اعضا	۱/۷۰۶	۰/۷۴	۳۰۶	-۳۰/۶۱۴	۰/۰۰۰
تأثیر تعاونی های دامداری بر افزایش فعالیت دامداری	۱/۶۶	۰/۶۶	۳۰۶	-۳۵/۰۸۶	۰/۰۰۰
تأثیر تعاونی های دامداری بر افزایش اشتغال دائم	۱/۷۴	۰/۷۳	۳۰۶	-۲۹/۸۱۷	۰/۰۰۰
تأثیر تعاونی های دامداری بر افزایش اشتغال پاره وقت	۱/۸۵	۰/۷۳	۳۰۶	۲۷/۳۸۹	۰/۰۰۰
تأثیر تعاونی های دامداری بر ایجاد سود در چند سال گذشته	۱/۸۱	۰/۷۵۲	۳۰۶	-۲۷/۷۰۲	۰/۰۰۰
تأثیر تعاونی های دامداری بر تأمین امکانات مورد نیاز	۱/۷۱	۰/۷۵	۳۰۶	-۲۹/۷۹۱	۰/۰۰۰
تأثیر تعاونی های دامداری بر کاهش هزینه ها	۱/۷۱	۰/۶۴۶	۳۰۶	-۳۴/۶۹۲	۰/۰۰۰

۰/۰۰۰	-۳۰/۸۲۱	۳۰۶	۰/۷۱۶	۱/۷۳	تأثیر تعاونی‌های دامداری بر موفقیت در استفاده از اعضا
۰/۰۰۰	-۳۷/۸۲۹	۳۰۶	۰/۷۶۱	۱/۷۲	تأثیر تعاونی‌های دامداری بر موفقیت در سرمایه‌گذاری
۰/۰۰۰	-۲۷/۴۹۸	۳۰۶	۰/۷۷۶	۱/۷۸	تأثیر تعاونی‌های دامداری بر رضایت از تعاونی در زمینه اشتغال
۰/۰۰۰	-۳۰/۴۳۶	۳۰۶	۰/۷۲۵	۱/۷۳	تأثیر تعاونی‌های دامداری بر افزایش انگیزه برای دامداری
۰/۰۰۰	-۳۲/۱۶۲	۳۰۶	۰/۷۲۹	۱/۶۶	تأثیر تعاونی‌های دامداری بر امنیت شغلی
۰/۰۰۰	-۳۰/۸۶۲	۳۰۶	۰/۷۶	۱/۶۶	تأثیر تعاونی‌های دامداری بر ایجاد پس‌انداز ماهیانه
۰/۰۰۰	-۳۱/۳۹۵	۳۰۶	۰/۷۰۱	۱/۷۴	تأثیر تعاونی‌های دامداری بر ایجاد پس‌انداز سالیانه
۰/۰۰۰	-۳۴/۱۰۳	۳۰۶	۰/۶۸	۱/۶۶	تأثیر تعاونی‌های دامداری بر کاهش هزینه‌های تولید

منبع: یافته‌های تحقیق

فعالیت در شرکت‌های تعاونی باعث افزایش درآمد و اشتغال خانوارهای عضو شده است.

در این آزمون فرض‌های H_0 و H_1 به صورت زیر می‌باشد:

$H_0: \mu = 3$

$H_1: \mu \geq 3$

H_0 = فعالیت در شرکت‌های تعاونی باعث افزایش درآمد و اشتغال خانوارهای عضو نشده است.

H_1 = فعالیت در شرکت‌های تعاونی باعث افزایش درآمد و اشتغال خانوارهای عضو شده است.

برای بررسی تأثیر تعاونی‌های دامداری بر افزایش درآمد و اشتغال خانوارهای عضو از آزمون T تک نمونه‌ای

استفاده شده که نتایج نهایی حاصل در جدول ذیل بیان شده است.

جدول ۴- نتایج آزمون T تک نمونه‌ای مربوط به فرضیه اول

P-value	مقدار آماره آزمون	درجه آزادی	انحراف استاندارد	میانگین	متغیر
۰/۰۰۰	-۴۵/۲۶۶	۳۰۶	۰/۴۹	۱/۷۲	فعالیت در شرکت‌های تعاونی باعث افزایش درآمد و اشتغال خانوارهای عضو شده است.

منبع: یافته‌های میدانی تحقیق

با توجه به اینکه سطح معناداری به دست آمده از آزمون T تک نمونه‌ای ۰/۰۰۰ بوده و این مقدار از ۰.۰۵ کمتر می‌باشد، بنابراین آزمون گرفته شده معنادار می‌باشد و به دلیل اینکه در این تحقیق از طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای استفاده شده و میانگین رتبه‌ای بدست آمده کوچک‌تر از ۳ می‌باشد، فرض H_0 (فعالیت در شرکت‌های تعاونی باعث افزایش درآمد و اشتغال خانوارهای عضو نشده است) تایید می‌شود و فرض H_1 (فعالیت در شرکت‌های تعاونی

باعث افزایش درآمد و اشتغال خانوارهای عضو شده است) مورد تایید قرار نمی گیرد. بنابراین فعالیت در شرکت های تعاونی باعث افزایش درآمد و اشتغال خانوارهای عضو نشده است و فرضیه اول تایید نمی شود.

فرضیه دوم:

برای بررسی تأثیر تعاونی های دامداری بر بهبود وضعیت اجتماعی خانوارهای عضو از آزمون t تک نمونه ای استفاده شده که نتایج حاصل در جدول ذیل بیان شده است. در این آزمون به منظور بررسی دقیق تر ابتدا تأثیر شرکت های تعاونی دامداری بر جنبه های مختلف بهبود وضعیت اجتماعی خانوارهای عضو به طور جداگانه بررسی گردیده و سپس تأثیر آن را به طور کلی مورد ارزیابی قرار می دهیم. تأثیر تعاونی های دامداری بر اثرگذاری بر جایگاه اجتماعی، نقش مشارکت بر ایجاد استقلال و خودباوری، افزایش تعاملات اجتماعی، نقش مدیریت در جذب مشارکت، افزایش سطح یادگیری، پذیرش مشارکت، نقش تشویق فرزندان در پذیرش مشارکت، نقش معذوریت اجتماعی در پذیرش مشارکت، افزایش اعتماد به نفس و خودباوری خانوارهای عضو، نقش دوره های آموزشی جهاد در پذیرش مشارکت، نقش دانش مروجان جهاد در پذیرش مشارکت، امنیت شغلی، ایجاد امکان فعالیت به صورت دسته جمعی، ایجاد تبادل نظر و همکاری برای حل مشکلات، دسترسی به اعتبارات بازار و مراجع تصمیم گیری، افزایش سواد، افزایش اطلاعات، دانش و آگاهی های علمی، تقویت خلاقیت فردی و اجتماعی، تقویت قدرت تصمیم گیری، تقویت شناخت و درک صحیح از محیط اطراف، بر نقش تشویق دیگر اهالی در پذیرش مشارکت، انگیزه مهاجرت اعضاء از روستا به شهر در حد کم بوده است.

جدول ۵- نتایج آزمون t تک نمونه ای مربوط به بررسی تأثیر تعاونی های دامداری بر بهبود وضعیت اجتماعی

خانوارهای عضو

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	درجه آزادی	مقدار آماره آزمون	P-value
اثرگذاری بر جایگاه اجتماعی	۱/۸۲	۰/۶۶۹	۳۰۶	-۳۰/۸۶۱	۰/۰۰۰
نقش مشارکت بر ایجاد استقلال و خودباوری	۱/۸	۰/۷۳۵	۳۰۶	-۲۸/۳۹	۰/۰۰۰
افزایش تعاملات اجتماعی	۱/۸۱	۰/۶۷۱	۳۰۶	-۳۰/۸۷۴	۰/۰۰۰
نقش مدیریت در جذب مشارکت	۱/۷۶	۰/۶۷۹	۳۰۶	-۳۱/۸۵۳	۰/۰۰۰
افزایش سطح یادگیری	۱/۷۳	۰/۶۹۸	۳۰۶	-۳۱/۶۳۶	۰/۰۰۰
نقش تشویق دیگر اهالی در پذیرش مشارکت	۲/۶۳	۱	۳۰۶	-۶/۳۲۶	۰/۰۰۰
نقش تشویق فرزندان در پذیرش مشارکت	۱/۷۴	۰/۶۸	۳۰۶	-۳۲/۲۰۸	۰/۰۰۰
نقش معذوریت اجتماعی در پذیرش مشارکت	۱/۷۵	۰/۶۴۹	۳۰۶	-۳۳/۶۴۲	۰/۰۰۰
افزایش اعتماد به نفس و خودباوری خانوارهای عضو	۱/۸۳	۰/۶۸۸	۳۰۶	-۲۹/۷۴۵	۰/۰۰۰
نقش دوره های آموزشی جهاد در پذیرش مشارکت	۱/۷۹	۰/۶۷۵	۳۰۶	-۳۱/۱۹۳	۰/۰۰۰
نقش دانش مروجان جهاد در پذیرش مشارکت	۱/۸۲	۰/۶۶۹	۳۰۶	-۳۰/۸۶۱	۰/۰۰۰

۰/۰۰۰	-۳۰/۴۷۴	۳۰۶	۰/۷۰۲	۱/۷۷	امنیت شغلی
۰/۰۰۰	-۳۱/۲۵۶	۳۰۶	۰/۷۲۸	۱/۷	ایجاد امکان فعالیت به صورت دسته جمعی
۰/۰۰۰	-۳۱/۹۰۲	۳۰۶	۰/۶۸۱	۱/۷۵	ایجاد تبادل نظر و همکاری برای حل مشکلات
۰/۰۰۰	-۲۷/۳۳	۳۰۶	۰/۶۸	۱/۹۳	دسترسی به اعتبارات بازار و مراجع تصمیم گیر
۰/۰۰۰	-۳۰/۵۲۵	۳۰۶	۰/۷۰۴	۱/۷۷	افزایش سواد
۰/۰۰۰	-۳۶/۸۰۱	۳۰۶	۰/۶۲۸	۱/۶۸	افزایش اطلاعات، دانش و آگاهی‌های علمی
۰/۰۰۰	-۲۸/۹۷۶	۳۰۶	۰/۷۰۹	۱/۸۲	تقویت خلاقیت فردی و اجتماعی
۰/۰۰۰	-۳۵/۳۹۵	۳۰۶	۰/۶۴۱	۱/۷۰۳	تقویت قدرت تصمیم گیری
۰/۰۰۰	-۳۱/۲۶۶	۳۰۶	۰/۶۴۸	۱/۸۴	تقویت شناخت و درک صحیح از محیط اطراف
۰/۰۰۰	-۶/۹۴۲	۳۰۶	۰/۹۱۲	۲/۶۳	انگیزه مهاجرت اعضاء از روستا به شهر

منبع: یافته‌های تحقیق

«فعالیت در شرکت‌های تعاونی باعث بهبود وضعیت اجتماعی خانوارهای عضو شده است.»

به منظور آزمون این فرضیه از T تک نمونه‌ای استفاده شده است که نتایج خروجی آزمون در جدول شماره ۵-۲ نشان داده شده است.

فرض‌های H0 و H1 بدین شرح می‌باشد:

H0: $\mu \leq 3$

H1: $\mu > 3$

H0=فعالیت در شرکت‌های تعاونی باعث بهبود وضعیت اجتماعی خانوارهای عضو نشده است.

H1=فعالیت در شرکت‌های تعاونی باعث بهبود وضعیت اجتماعی خانوارهای عضو شده است.

جدول ۶- نتایج آزمون T تک نمونه‌ای مربوط به فرضیه دوم

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	درجه آزادی	مقدار آماره آزمون	P-value
فعالیت در شرکت‌های تعاونی باعث بهبود وضعیت اجتماعی خانوارهای عضو شده است.	۱/۸۷	۰/۳۸	۳۰۶	-۵۱/۶	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های میدانی تحقیق

با توجه به اینکه سطح معناداری به دست آمده از آزمون T تک نمونه‌ای ۰/۰۰۰ بوده و این مقدار از ۰.۰۵ کمتر می‌باشد، بنابراین آزمون گرفته شده معنادار می‌باشد و به دلیل اینکه در این تحقیق از طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای استفاده شده و میانگین رتبه‌ای بدست آمده کوچک‌تر از ۳ می‌باشد، فرض H0 (فعالیت در شرکت‌های تعاونی باعث بهبود وضعیت اجتماعی خانوارهای عضو نشده است) تایید می‌شود و فرض H1 (فعالیت در شرکت‌های تعاونی

باعث بهبود وضعیت اجتماعی خانوارهای عضو شده است) مورد تایید قرار نمی گیرد. بنابراین فعالیت در شرکت- های تعاونی باعث بهبود وضعیت اجتماعی خانوارهای عضو نشده است و فرضیه دوم تایید نمی شود.

فرضیه سوم:

برای بررسی تأثیر تعاونی های دامداری بر بهبود شاخص های رفاهی خانوارهای عضو از آزمون t دو نمونه ای وابسته استفاده شده است که نتایج حاصل در جدول ذیل بیان شده است. با توجه به مقدار P-value و مقدار میانگین حاصل نتیجه می شود که هر یک از شاخص های رفاهی بررسی شده نسبت به قبل از عضویت افراد در تعاونی تغییری نداشته است، و به این معنی است که تعاونی تأثیری در این زمینه نداشته است.

جدول ۷- نتایج آزمون t دو نمونه ای وابسته مربوط به بررسی تأثیر تعاونی های دامداری بر بهبود شاخص های رفاهی

خانوارهای عضو

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	درجه آزادی	مقدار آماره آزمون	P-value
قدرت خرید کالاهای مصرفی قبل از عضویت	۲/۲۱	۰/۷۸۴	۳۰۶	-۶/۰۶۸	۰/۰۰۰
قدرت خرید کالاهای مصرفی بعد از عضویت	۲/۴۹	۰/۹۴			
قدرت خرید وسایل منزل قبل از عضویت	۲/۱۴	۰/۷۸	۳۰۶	-۵/۳۲۳	۰/۰۰۰
قدرت خرید وسایل منزل بعد از عضویت	۲/۳۴	۰/۸۳			
قدرت خرید وسایل نقلیه قبل از عضویت	۲/۰۳۹	۰/۶۷	۳۰۶	-۲/۰۰۲	۰/۰۰۰
قدرت خرید وسایل نقلیه بعد از عضویت	۲/۱۱	۰/۶۹			
قدرت سرمایه گذاری در امر تولید قبل از عضویت	۲/۰۴۵	۰/۷۳۵	۳۰۶	-۲/۰۶۸	۰/۰۰۰
قدرت سرمایه گذاری در امر تولید بعد از عضویت	۲/۱۲	۰/۷۰۶			
قدرت خرید وسایل تجملی قبل از عضویت	۱/۶۵۱	۰/۶۷۵	۳۰۶	-۳/۹۳۹	۰/۰۰۰
قدرت خرید وسایل تجملی بعد از عضویت	۱/۷۸۱	۰/۶۵۷			

منبع: یافته های تحقیق

فعالیت در شرکت های تعاونی باعث بهبود شاخص های رفاهی خانوارهای عضو شده است. برای بررسی تأثیر فعالیت در شرکت های تعاونی بر بهبود شاخص های رفاهی خانوارهای عضو از آزمون T دو نمونه ای وابسته استفاده شده است.

در این آزمون فرض های H_0 و H_1 به صورت زیر می باشد:

$$H_0: \mu \leq 3$$

$$H_1: \mu > 3$$

H_0 = فعالیت در شرکت های تعاونی باعث بهبود شاخص های رفاهی خانوارهای عضو نشده است.

H1=فعالیت در شرکت‌های تعاونی باعث بهبود شاخص‌های رفاهی خانوارهای عضو شده است.

جدول ۸- نتایج آزمون T دو نمونه‌ای وابسته مربوط به فرضیه سوم

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	درجه آزادی	مقدار آماره آزمون	P-value
شاخص‌های رفاهی خانوارهای عضو قبل از عضویت در تعاونی	۲/۰۲	۰/۵۷	۳۰۶	-۶/۱۸۵	۰/۰۰۰
شاخص‌های رفاهی خانوارهای عضو قبل از عضویت در تعاونی	۲/۱۶	۰/۶۰			

منبع: یافته‌های تحقیق

سطح معناداری به دست آمده از آزمون T دو نمونه وابسته ۰/۰۰۰ می‌باشد و از آنجا که این مقدار از سطح خطای ۰.۰۵ کمتر است، بنابراین آزمون گرفته شده معنادار می‌باشد و به دلیل اینکه در این تحقیق از طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای استفاده شده و میانگین رتبه‌ای بدست آمده کوچک‌تر از ۳ می‌باشد، فرض H_0 (فعالیت در شرکت‌های تعاونی باعث بهبود شاخص‌های رفاهی خانوارهای عضو نشده است) تایید می‌شود و فرض H_1 (فعالیت در شرکت‌های تعاونی باعث بهبود شاخص‌های رفاهی خانوارهای عضو شده است) مورد تایید قرار نمی‌گیرد. بنابراین وضعیت رفاهی اعضا در قبل و بعد از عضویت در شرکت تعاونی دامداری تغییر چندانی نداشته و فرضیه سوم تایید نمی‌شود.

نتیجه‌گیری

با توجه به نقشی که تعاونی‌ها در بهبود نظام بهره‌برداری و نیز افزایش درآمد، اشتغال، تأمین نیازهای اساسی و توزیع مساوی امکانات به عهده دارند، لازم است که عملکرد این شرکت‌ها مورد بررسی و ارزیابی دقیق قرار گیرد تا انطباق عملکرد با تئوری به منظور یافتن مشکلات و تجدید نظر در عملکرد تعاونی‌ها بیش از گذشته مد نظر قرار گیرد. چنانچه می‌دانیم، توسعه‌ای که تعاونی‌ها به دنبال آن هستند، توسعه پایدار است. تعاونی‌ها ابزار مناسب برای توسعه پایدار روستایی محسوب می‌شوند.

مطالعه حاضر با هدف بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی شرکت‌های تعاونی دامداری بر خانوارهای عضو در بخش سرولایت شهرستان نیشابور و تبیین عوامل موثر بر آن انجام گرفت که نتایج تحقیق در مجموع حاکی از آن است که شرکت‌های تعاونی مورد مطالعه در وضعیت نامناسبی از نظر پایداری قرار دارند و زنگ خطری برای بخش سرولایت جهت تداوم فعالیت‌های دامداری، پایداری اجتماعی، زندگی و معیشت و بنیه اقتصادی روستاییان در این منطقه می‌باشد و حاکی از ضرورت توجه جدی به این مهم جهت توسعه پایدار شرکت‌های تعاونی دامداری است. آزمون فرضیات پژوهش نیز به روش تجزیه و تحلیل T تک نمونه‌ای و T دو نمونه‌ای وابسته صورت گرفت. بر

اساس نتایج آماری بدست آمده به کمک T تک نمونه ای در خصوص فرضیه اول که تأثیر عضویت در شرکت های تعاونی دامداری بر افزایش درآمد و اشتغال را مورد بررسی قرار داد، نتایج نشان داد که با توجه به اینکه میانگین بدست آمده (۱/۷۲) از مقدار ۳ کمتر بوده است و مقدار P-value از سطح خطای ۰/۰۵ کمتر بوده، فرضیه اول مورد تایید قرار نگرفت. از این رو می توان گفت که تعاونی های دامداری در این بخش موجب افزایش درآمد و اشتغال نشده اند. همچنین در خصوص فرضیه دوم که از طریق T تک نمونه ای انجام گرفت که تأثیر عضویت در شرکت های تعاونی دامداری بر بهبود وضعیت اجتماعی را مورد بررسی قرار داد، نتایج حاکی از این بود که، با توجه به اینکه میانگین بدست آمده (۱/۸۷) از مقدار ۳ کمتر بوده و مقدار P-value از سطح خطای ۰/۰۵ کمتر بود، فرضیه دوم مورد تایید قرار نگرفت. از این رو می توان گفت که تعاونی های دامداری در این بخش موجب بهبود وضعیت اجتماعی نشده اند و همچنین در خصوص فرضیه سوم که تأثیر عضویت در شرکت تعاونی دامداری بر بهبود وضعیت رفاهی را مورد سنجش قرار داده است، که مقدار میانگین ها در قبل از عضویت در شرکت و بعد از عضویت در شرکت تقریباً برابر هستند که این نشانگر این است که وضعیت رفاهی اعضا در قبل و بعد از عضویت در شرکت تغییر چندانی نداشته است، که نشانگر این است که فرضیه سوم مورد تایید قرار نگرفته است. یکی از علت های احتمالی عدم تایید فرضیه ها ممکن است مدیریت نامناسب این تعاونی ها باشد و یا شاید عدم حمایت های دولت از این تعاونی ها در عدم تایید فرضیه ها تأثیرگذار باشد و همچنین می توان به خرید نامناسب محصولات دامداران توسط این تعاونی ها اشاره کرد که پی گیری در این عوامل را به پژوهش های آینده واگذار می کنم.

پیشنهادات

بررسی های به عمل آمده در سطح تعاونی های دامداری که به صورت موردی در بخش سرولایت شهرستان نیشابور و در ۳ شرکت تعاونی دامداری صورت پذیرفت مبین سطح عملکرد نامناسب تعاونی های دامداری از نظر اقتصادی و اجتماعی است. بررسی ها نشان می دهد که به دلیل کمبود نقدینگی و منابع مالی کافی، این تعاونی ها قدرت حل مشکلات موجود را ندارند و قادر به سرمایه گذاری در امور زیربنایی نیستند و همچنین به دلیل پایین بودن دانش فنی در بین اعضا شرکت تعاونی، فعالیت های دامداری در سطح پایین از دانش فنی انجام می گیرد و بهره برداران مطلع از اصول دامداری نوین و پایدار و آشنا با روش های بهینه دامداری، یافته های تحقیقاتی و پژوهشی و ... در افزایش تولید و رعایت اصول دامداری موفق تر عمل خواهند کرد، لذا پیشنهاد می شود دانش فنی بهره برداران و مهارت های کاری بهره برداران از طریق توسعه آموزش ها و فعالیت های ترویجی و ارتباط و تعامل بیشتر مروجین با بهره برداران صورت گیرد، پرداخت وام های کم بهره و کوتاه مدت و نیز تجدید نظر در سازوکار توزیع وام ها و رعایت عدالت، از جمله پیشنهادات اساسی جهت تقویت روند سرمایه گذاری می باشد. در زمینه چشم انداز و دورنمای تعاونی های دامداری به نظر می رسد آن طور که باید برنامه ریزی انجام نشده است، به طوری که تا کنون تعاونی های دامداری به توفیق چندانی دست نیافته اند؛ لذا در این زمینه تدوین یک برنامه دقیق، جامع، اصولی و

واقع‌بینانه، منطبق با واقعیت‌های حال و آینده جامعه روستایی ضروری به نظر می‌رسد. از دیگر مشکلاتی که تعاونی‌ها دچار آن بودند و از قدرت مانور و ریسکشان می‌کاهید، نبود نیروی متخصص و کارآمد برای هدایت تعاونی‌هاست. در میان ۳ شرکت تعاونی که در این پژوهش مورد مطالعه قرار گرفتند تنها ۶ نفر از اعضا دارای تحصیلات دانشگاهی بودند. اکثر اعضا در تعاونی‌های مورد مطالعه دارای تحصیلات ابتدایی بودند، لذا پیشنهاد می‌گردد با ایجاد مراکز آموزشی مرتبط با مسائل روستایی، نظیر دانشگاه‌ها و یا مراکز آموزشی و یا افزودن رشته‌های تعاون روستایی و آموزش تعاون به رشته‌های مصوب در دانشگاه‌ها، به توسعه این امر کمک کرد و پیشنهاد می‌شود با معرفی تعاونی‌های برتر در زمینه‌های مختلف از جمله مدیریت کارآمد، بازده مطلوب تولید، کاهش ضایعات، مشارکت پذیری بالا، میزان سودآوری زیاد و ... به سایر تعاونی‌ها و معرفی دلیل برتری، دیگر تعاونی‌ها را تشویق به رشد و بهبود عملکرد نمود.

منابع

- ۱- ازکیا، مصطفی و دربان آستانه، علی رضا، (۱۳۸۲)، **روش‌های کاربردی تحقیق**، انتشارات کیهان، تهران.
- ۲- انوشیروانی، ا، (۱۳۷۲)، **شرکت‌های تعاونی تولید روستایی: مروری بر پیشینه**، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال ۱، شماره ۳.
- ۳- بهرامی، ایرج، (۱۳۵۵)، **اصول شرکت‌های تعاونی**. تهران: انتشارات دانشگاه ملی ایران.
- ۴- بیات، اصغر، (۱۳۸۶)، **منابع انسانی در تعاونی‌ها**، انتشارات پایگان، چاپ اول، تهران.
- ۵- جهاد کشاورزی نیشابور، (۱۳۹۳)، **دفتر امور طرح‌ها و برنامه‌ها**.
- ۶- زیاری، کرامت‌الله، (۱۳۸۰)، **اصول و روش‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای**، انتشارات دانشگاه یزد.
- ۷- سعدی، حشمت‌الله، (۱۳۸۶)، **ارزیابی تعاونی تولید کشاورزی شهرستان کبودرآهنگ استان همدان**، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۰، شماره ۲.
- ۸- شرکت مهندسی مشاور یکم، (۱۳۷۷)، **مطالعات جامع کشاورزی**، وزارت جهاد سازندگی، مؤسسه پژوهش برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، جلد ۲۸، تهران.
- ۹- شکبیا مقدم، محمد، (۱۳۸۱)، **مدیریت تعاونی‌ها**، تهران، میر.
- ۱۰- صدیقی، حسن، (۱۳۸۱)، **بررسی میزان موفقیت شرکت‌های تعاونی تولید روستایی استان مازندران**، مجله علوم کشاورزی ایران سال ۳۳، شماره ۲.
- ۱۱- طالب، مهدی، (۱۳۷۶)، **اصول و اندیشه‌های تعاون**، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۲- طاهرخانی، مهدی، (۱۳۸۳)، **نقش تعاونی‌های تولیدی در توسعه مناطق روستایی: مطالعه موردی شهرستان مشکین شهر**، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی سال ۳۰، شماره ۴۹.
- ۱۳- مرکز آمار ایران، ۱۳۹۳.
- ۱۴- مؤمنی، منصور و فعال قیومی، علی، (۱۳۸۹)، **تحلیل‌های آماری در spss**، انتشارات مؤلف، تهران.

- ۱۵- نامغ، پرویز، (۱۳۷۷)، **مدیریت تعاونی ها**، نشر آروین، چاپ اول، تهران.
- ۱۶- نجفی، ب، (۱۳۸۴)، **بررسی امکانات توسعه خدمات بازاریابی شرکت های تعاونی روستایی در ایران**، مجموعه مقالات پنجمین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران شهریور ۱۳۸۴، انتشارات دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان.
- ۱۷- نظام شهیدی، مهرداد و علیزاده اقدم، مهرداد، (۱۳۷۸)، **اصول مدیریت تعاونی ها**، تهران، انتشارات لادن.
- 18- Benin, R, (2010), **Assessing the Impact of Cooperation in Rural Development**, New York: Free Press.
- 19- Rogers, R. T, (1997), **Agricultural marketing cooperatives in increasingly concentrated markets**, Available on: <http://www.unix.oit.umass.edu/resec.241>.

